

### *Reactie essay 'Van stikstof naar systeemfout'*

De vaste commissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur heeft mij verzocht om een reactie te geven op de brief van de Stichting Samenleving, Landbouw en Natuur (SLN) te Deventer d.d. 27 maart 2026 ter aanbieding van het essay 'Van stikstof naar systeemfout'<sup>1</sup>. Ik vind het positief als burgers en belangenorganisaties hun kennis en denkracht in willen zetten om bij te dragen aan de maatschappelijke opgaven waar we voor staan, zoals de stikstofproblematiek.

In het essay wordt betoogd dat de kritische depositiewaarde (KDW) niet geschikt zou zijn als indicator omdat deze onder andere geen rekening houdt met de lokale context waarin stikstofgevoelige natuur zich bevindt en er bij vaststelling van de KDW's te veel voorzorg is ingebouwd. De KDW is daardoor volgens het essay slechts beperkt geschikt als directe indicator voor biodiversiteitsverandering. Door aanpassingen van deze indicator zou volgens de auteurs per direct aan de wettelijke stikstofreductiedoelstelling voor 2035 voldaan worden.

Mijn reactie hierop is als volgt. De KDW is de wetenschappelijk vastgestelde grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie. De KDW's worden getrapd vastgesteld: eerst op Europees niveau in de vorm van bandbreedtes in kg/ha/jaar<sup>2</sup> en vervolgens specifiek voor de Nederlandse habitats, binnen deze bandbreedtes, in concrete KDW's in mol/ha/jaar. Dit wordt aangevuld met Nederlandse kennis als er Europees nog geen bandbreedtes zijn vastgesteld<sup>3</sup>. De rapporten waarin dit is vastgelegd zijn tot stand gekomen via een uitgebreid wetenschappelijk proces waar ook peer review een onderdeel van is. In de rapporten zelf is de totstandkoming gedetailleerd uiteengezet. In veel gevallen zitten de Nederlandse KDW's richting de bovenkant van de Europese bandbreedtes.

Naar hun aard zijn de nationaal vastgestelde KDW's landelijk geldig. De opstellers zijn zich ervan bewust dat er in beperkte mate lokale verschillen in gevoeligheid kunnen zijn, maar er bestaat (nog) geen methode om die verschillen tot uiting te laten komen in lokaal geldende indicatoren voor stikstofgevoeligheid (dit is op 12 november 2025 bevestigd door de Raad van State in een zaak waarin werd betoogd dat lokaal een strengere norm zou moeten gelden<sup>4</sup>). Wat betreft de kritiek dat er in de KDW's te veel voorzorg is ingebouwd, wil ik wijzen op de manier waarop KDW's worden vastgesteld, namelijk primair op basis van waargenomen verslechtering van natuurkwaliteit. Er wordt dus niet – uit voorzorg – uitgegaan van een beduidend lager niveau.

Dat effecten van stikstof niet overal worden waargenomen of niet onmiddellijk worden waargenomen, heeft andere oorzaken dan een vermeend voorzorgsbeginsel. Die oorzaken zijn ten eerste dat de KDW's zijn gebaseerd op langetermijneffecten (orde van grootte van circa 30 jaar). Dat is logisch, omdat de gevolgen van overbelasting een sluipend proces zijn. Ten tweede worden in het natuurbeheer al sinds lange tijd maatregelen genomen om de effecten tegen te gaan. Dat betekent dus niet dat de natuur minder gevoelig is dan op basis van de KDW verwacht zou mogen worden, maar dat de gevolgen bestreden (moeten) worden.

Ik zie in het essay dan ook geen aanleiding om te twijfelen aan de wetenschappelijke correctheid van de KDW's zoals opgenomen in de genoemde rapporten.

Dit alles neemt niet weg dat er wel keuzes te maken zijn over de rol die de KDW speelt in het beleid. De KDW's spelen als wetenschappelijk vastgestelde indicator een belangrijke rol bij toestemmingsverlening. Naar de mogelijkheden voor de nuancering en alternatieven voor de KDW voor generiek gebruik in het toetsingskader is in 2021 een verkenning uitgevoerd die ook gedeeld is met uw Kamer<sup>5</sup>. De conclusie uit deze verkenning is dat er geen bruikbare alternatieven zijn voor het vervangen dan wel nuanceren van de KDW voor gebruik in het toetsingskader. Dit laat onverlet dat initiatiefnemers als onderdeel van reeds bestaande regelgeving de mogelijkheid hebben om in een passende beoordeling ecologisch te onderbouwen dat significante effecten op een specifieke

---

<sup>1</sup> Kenmerk: 2026Z06473/2026D16456

<sup>2</sup> Bobbink, Loran & Tomassen, 2022. Review and revision of empirical critical loads of nitrogen for Europe.

<sup>3</sup> Wamelink et al., 2023. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000; Herziening 2023.

<sup>4</sup> Zie ECLI:NL:RVS:2025:5426

<sup>5</sup> Zie Kamerstuk 33 576, nr. 251

locatie, vanwege specifieke omstandigheden, ondanks overschrijding van de KDW, kunnen worden uitgesloten.

Daarnaast speelt de KDW een rol in de wettelijke omgevingswaarden voor stikstofreductie. In het coalitieakkoord is opgenomen dat de KDW, zo snel als mogelijk is, vervangen zal worden door een juridisch houdbaar alternatief. Momenteel worden daartoe stappen gezet om emissiedoelen voor de industrie, landbouw en mobiliteit wettelijk vast te leggen, zodra er een voldoende geborgd maatregelpakket ligt. Voor de landbouw gaat dit om een ammoniakreductie in 2035 van 42-46%, voor de industrie om 50% ammoniakreductie, en voor de mobiliteit een reductie van stikstofoxiden van 50% ten opzichte van 2019. Hiertoe werkt het kabinet verder aan het herziene wetsvoorstel “vervangen omgevingswaarde stikstof” dat reeds door de Raad van State van advies voorzien is.